

Història de la comunicació

• **Introducció. Conceptes bàsics**

• **Comunicació**

Inclou tots aquells processos o activitats que posen en relació als humans entre sí amb una finalitat d'intercanvi de significació (ràdio, teatre, TV, l'art i qualsevol manifestació artística). Fins una moneda qualsevol impregnada d'informació, la vestimenta...

• **Tecnologia**

Qualsevol objecte instrumental que és extern al cos humà, ideat i fabricat per l'ésser humà amb l'objectiu de transformar o intervenir en l'entorn amb una finalitat econòmica (o per supervivència).

• **Cultura**

És el producte de l'acte comunicatiu que intercanviem en aquest procés.

• **Història**

Es distingeixen en la història de la humanitat cinc grans blocs:

Pre-història: desde els inicis fins el 3200–3500 a.C. (aparició de l'escriptura)

Neol·lític: desde els inicis fins el 8000 a.C.. Fins la revolució neol·lítica, el sedentarisme ocasionat pel descobriment de l'agricultura i la ramaderia.

Paleol·lític: del 8000 a.C. fins el 3200 a.C.

Edat Antiga: 3200 a.C. fins el 476 (caiguda de l'imperi romà d'Occident).

Edat Mitjana: 476 fins 1453–1492 aproximadament.

1453 (Caiguda de l'imperi romà d'Orient de Constantinopla, Aparició de l'impremta).

Edat Moderna: del 1492 fins el 1789 (Revolució francesa).

Edat Contemporània: del 1789 fins l'actualitat.

Tema I. La comunicació social a l'Antiguitat

• **Escriptura i alfabet: la primera revolució comunicativa**

• **El naixement de l'escriptura**

Existeixen dues parts en la història de la humanitat que divideixen la història de la prehistòria. El fet clau que crea l'inici de la història és l'aparició de l'escriptura.

Existeix una incivilització destacada, justament tota l'era d'abans de l'escriptura, una època bàrbar, salvatge,

que dóna pas a la civilització en el descobriment d'aquesta.

Civilització Sumèria: on apareix l'escriptura, la primera civilització (3200 – 3500 aC.). Neix a Mesopotàmia (l'actual Iraq).

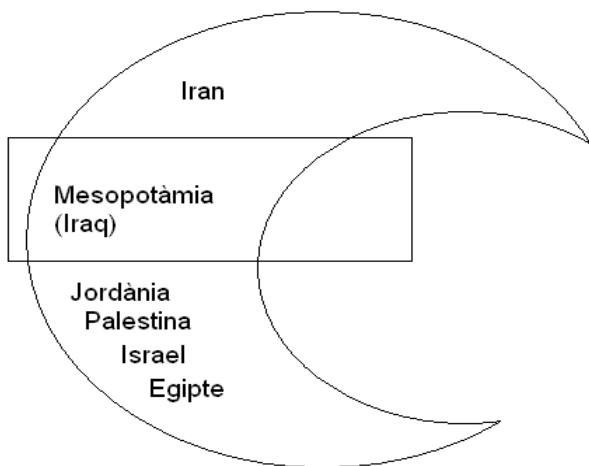
L'escriptura neix en unes situacions del neolític on els historiadors consideren que va succeir la primera *Revolució Urbana*, consolidada gràcies al sedentarisme. Aquest sedentarisme genera per primer cop excedents en l'agricultura i ramaderia. Aquests es veuen obligats a administrar i contabilitzar aquest excedent. En aquest moment neix l'escriptura com a eina, com a mitjà de la necessitat econòmica produïda en aquest context social. Satisfà l'administració de l'excedent agrari.

Això comportà el naixement de l'estat *Polític*, una revolució involutiva, la *Revolució Política*.

I d'aquí se'n derivà el naixement de l'esclavitud com a mitjà econòmic i el naixement de les classes socials originada per la desigualtat, entre d'altres.

• Tipus d'escriptura al llarg de la història

Farem una classificació de la més antiga a la més recent, de la més rudimentària a la més actual. Basant-nos en els països que componen la mitja lluna fèrtil:

1. Pre-escriptura: Per la necessitat de contabilitzar i administrar que hem esmentat abans, la més elemental. Fou un sistema contable com el *Quipu*: un sistema de cordes penjants en nusos a diferents alçades que segons un sistema mnemotècnic s'interpreta una informació que s'ha volgut comunicar prèviament.

A Mesopotàmia, un altre exemple, s'utilitzaven unes peces o fitxes de fang que segons la quantitat d'aquestes significaven el nombre d'excedent agrari o ramader que es volia comunicar.

2. Escriptura pictogràfica: Escriptura en dibuix simple, elemental, convencional, amb un missatge concret i una funció que continua sent mnemotècnica. Aquests pictogrames no es substitueixen per paraules sinó que s'han d'interpretar. Es podria incloure dins de la pre-escriptura perquè encara no té un valor semàntic de lectura, sinó que continua sent interpretació.

3. Escriptura ideogràfica: És una escriptura en signes que ja signifiquen cadascun d'ells una idea concreta i precisa.

4. Escriptura logogràfica: És el tipus, de que un signe ja equival a una paraula. Aquesta és un avenç en l'escriptura i en quant al nombre de signes que s'han d'aprendre a significar. (El xinès culte: més de 40.000 caràcters d'aprendre).

5. El principi alfabètic: On cada signe equival a un fonema, a un só o a varis sons o fonemes. Lletres, simplificacions dels logos, creades en traços simples. Així es guanya en eficàcia de redactat i llegit, i en economia.

- **Causes de l'aparició de l'escriptura**

Les transformacions agrícoles, l'excedent agrari, l'aparició de classes i la creació de l'Estat.

La tecnologia de l'escriptura ha sigut socialment condicionada, aquesta va comportar unes determinades conseqüències en aquesta societat. Aquesta afavorí la consolidació de l'estat.

Les Cultures Orals: La oralitat permet un grau de desenvolupament rural bastant elemental, adaptada en societats molt primàries amb nivell de desenvolupament molt baix.

És un sistema que no permet un emmagatzematge abundant d'informació. Aquestes cultures es basen en la transmissió dels coneixements en tècniques com la rima, el refrany, el ritme, les llegendes i la poesia entre d'altres; perquè aquestes tècniques són fàcils d'aprendre. La cultura oral permet l'emmagatzematge, però és limitat i alterat en funció del temps.

- **Conseqüències en l'aparició**

Sòcio-cultural:

Permet emmagatzemar informació il·limitadament. Però això genera el problema de la gestió d'aquesta informació i l'administració de la documentació (apareix la figura del documentalista).

La major estabilitat de la informació, de la seva transmissió. Informació més estable, menys errònea.

Fixació del relat. Aquesta fixació permeté l'aparició de la Història com a ciència del passat, que substituï al mite, (*el pas del mite al logos*).

El naixement de la ciència, en front de la religió i la fe al dogma (la veritat absoluta), en front del mite. Afavorí al pensament científic i a la transmissió d'aquest.

Sòcio-econòmiques:

Millorà l'administració de l'excedent agrari, l'imperi agrari. Sobretot ho feu possible l'escriptura matemàtica.

Sòcio-polítiques:

La consolidació de l'Estat. Creació d'una administració pública que afavoreix l'ordre estatal.

Aparició de les classes socials (burocràcia).

Va possibilitar un model de societat reaccionari (conservador), va permetre un canvi involutiu, mai

revolucionari.

Dos castes diligents (casta monàrquica i sacerdotal) que esotericament manipulaven l'escriptura i la monopolitzaven.

- **Esriptures anteriors a l'alfabet**

Cuneiforme:

Aparegué a Mesopotàmia. Forma d'escriptura ideogràfica/logogràfica. Es considera la més antiga de la Història (entre 3200–3500 a.C), a l'imperi sumeri. Es generava amb agregacions de cunyes formades sobre fang, en forma de tauletes, o làmines, sobre les quals es feien incisions amb una canya o jonc, de tal forma que la punta era la marca de la cunya.

La planxa es coïa en un forn, de tal manera es fixava el que era plasmat en cunyes, i gràcies a l'ambient fred i sec s'han conservat fins els nostres temps.

Jeroglífica:

Utilitzava signes pictogràfics. Va nèixer a Egipte. Cadascún d'aquests dibuixos significava un concepte diferent. Jeroglífic significa 'escriptura sagrada'.

- **El principi alfabètic:**

1500 a.C. a Palestina actual (Anteriorment anomenada Canaan). Aquesta aparició es produeix en el marc on posteriorment s'anomenarà la Fenícia.

A diferència de la inversió de l'escriptura, l'alfabet està concentrat geogràficament en un punt i, posteriorment, es difondrà arreu del mon. És monocèntrica la seva aparició.

Aquest alfabet és anomenat "protocananeu/ protofenici, on proto és antic". El principi més innovador en l'aparició de l'escriptura; fou aquest, el principi alfabet, ja que per primera vegada un signe correspon a un fonema. És una simplificació extraordinària de l'escriptura, una reducció dràstica del nombre de signes per expressar una simple paraula. Aquest principi fou revolucionari. Contava amb 22 lletres (alfabet únicament consonàntic) i després els grecs van col·locar les vocals, 27 lletres.

Els experts consideren que tots els alfabetes del món deriven d'aquest principi. De l'alfabet fenici (el nou del cananeu) apaqreguen 3 branques:

- Alfabet hebreu
- Escripura aranea
- Alfabet grec (Han derivat l'alfabet llatí i el ciríllic).

Avantatges de l'escriptura alfabètica:

- Nombre determinat, reduït i finit dels caràcters de l'alfabet.
- Simplificació del traç, del dibuix. És produeix una estilització dels caràcters de l'alfabet.
- Transcripció gairebé fonètica de la pronúncia. Existeix un lligam molt estret entre el so i el signe. Això facilita la parla d'aquella paraula. Transcripció pràcticament fonètica.

Conseqüències que s'en deriven de l'escriptura alfabètica:

- Ampliació social del coneixement de l'escriptura.
- Allunyament de l'escriptura en relació a allò sagrat (secularització). Aquesta ja no serà una escriptura de sacerdots, sinò de buròcrates laïcs i de comerciants.
- Increment de l'eficàcia de la gestió pública.
- El progrés del pensament racional en front del pensament mític o religiós.
- Tres exemples històrics de cultures en èxit, d'expansió per la vinculació de l'alfabet:
 - Cultura grega.
 - Cultura romana.
 - Cultura àrabica.

Segons els historiadors, els grecs adoptaven l'alfabet aprox. a l'any 750 a.C (època arcaica de la civilització grega). L'alfabetització es redueix als metecs, a una casta superior de la civilització. Pràcticament, els homes sabien llegir i escriure, ja que participaven en la vida política i havien de votar, escriure càstigs...

Aparició doncs, de gent alfabetitzada, que permeté l'aparició d'un mercat de textos, manuscrits. El producte de l'intercanvi se'n diu llibre (forma no com l'actual), forma de rotllo.

Textos que són transcripcions de gèneres orals, d'obres recitades oralment. Aquests són els que s'han trobat actualment d'aquella època.

• ESQUEMA SOBRE EL MODEL DE PAS DE LA TECNOLOGIA DE LA COMUNICACIÓ

30/09/2005

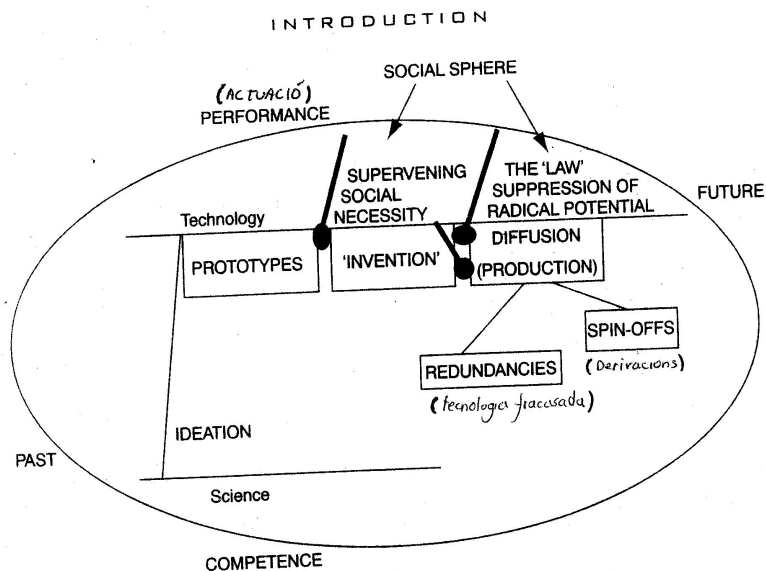

Figure 7 Building the model: diffusion

Aquest esquema parteix del rebuig més habitual del canvi tecnològic. Una visió majoritària d'aquest canvi:

- Tot apareix a partir d'una idea que es converteix en una transformació tecnològica que modifica la societat (caricatura sobre els inventors "acrítica"). Aquesta manera d'entendre la tecnologia, simplista, té una etiquetació que és el *Determinisme Tecnològic* (la raó), que aquesta tecnologia provoca la societat, que aquesta tecnologia provoca la societat, la determina, crea les revolucions socials. Això és una visió molt determinista, li otorguen el poder del canvi a la tecnologia.

- Brian Winston en aquest esquema vol refutar aquesta imatge determinista de la tecnologia:
- Parteix de la ciència en el passat, tot el recurs de coneixement històric, a través de la competència científica (*Competence*). Aquest coneixement o idea dona el naixement d'un prototip (*Prototypes*), la versió física d'aquella idea única, per això també és únic.
- A partir de la creació d'aquest prototip, intervé la força o forces socials que determinaran la seva evolució o la seva desaparició total.
- La primera força social que apareix és la necessitat social urgent (*Supervening social necessity*), aquest necessitat consisteix en produir aquell prototip en un invent. La pressió social aconseguix que aquell prototip avanci a invent. Aquesta pressió, només aconseguix la invenció d'aquest prototip, no la difusió cap a tota la població.
- Després d'aquesta invenció, intervé un frè (*The "law" suppression of radical potencial*). És la capacitat que té aquell invent d'alterar les regles de joc de la societat, quines conseqüències pot tindre. Aquestes forces ajudaran a trencar la difusió d'aquest invent, són forces conservadores (*Status Quo*: l'ordre existent de les coses). Tot allò que amenaça l'estatus quo intentarà evitar aquella cosa que alteri la societat, o aquell nou invent que amenaça en liquidar el que hi ha en substitució anteriorment (p.ex. telèfon per telègraf)
- D'aquesta difusió n'apareixen dos conceptes diferents, dos derivacions:
- *Redundancies*: La tecnologia fracassada (Video Beta – VHS).
- *Spin-offs*: Derivacions de la tecnologia principal, fills de la tecnologia mare (CD Audio – CD-ROM).
- **La comunicació social a la Mediterrània antiga: el llegat grec i romà**

♦ El llegat grec

Cal destacar la importància de la retòrica en la vida política grega (la oratòria retòrica fou molt important per aconseguir vots electorals).

Aristòtil primera persona que es va preguntar i va analitzar aquesta tècnica.

Àgora plaça, espai públic on tenien lloc la majoria d'activitats (des d'intercanvi de mercaderies a afans polítics). Espai de debat, d'opinió pública. Era el centre d'intercanvi d'idees, pensaments, opinions i mercaderies. En un valor molt semblant a *àgora*, els romans tenien el *fòrum*.

Actes culturals

El món del teatre i de la representació:

Hi havia una relació entre l'escrit i l'oral. El teatre com una de les formes comunicatives més potents en quant a emocions.

Apel·lació a la irracionalitat, als sentiments. Element molt important en quant a sentiments i, per tant, també afecta a les opinions (propaganda religiosa).

El teatre és molt important a la cultura grega i dona lloc, per primera vegada, a la construcció d'obres arquitectòniques dedicades al teatre, això mostra la importància que adquireix dels grecs.

Catarsi purificació molt associat al teatre i actualment a tota la comunicació audiovisual, perquè

desperta sentiments que ens alliberen, en sentit d'exterioritzar aquests sentiments.

Combina l'ús de la paraula, el llenguatge no verbal, l'escenografia... això a vegades és més important que la parla en si.

Dança, música... :

Representacions públiques en que l'important és la part usual i auditiva.

Esports (Jocs Olímpics):

Tot acte esportiu és una representació (posada en escena). L'esport com a fenomen de masses igual que la dansa, música... es deu a aquesta actitud irracional que desperta.

Pintura, escultura:

Funció comunicativa i propagandística (església): transmissió de valors, actituds...

Arquitectura:

La majoria de representacions eren d'individus de classes socials altes o mitificats. Aquest art volia transmetre coses, era un instrument pedagògic (pedagogia del poder i propaganda política). Església catòlica: pedagogia del terror.

♦ **El llegat romà**

Va haver la continuïtat de moltes coses, però també es diferenciaven per moltes d'altres.

Canvi quantitatiu la presència del text augmenta en relació amb la cultura grega, això es degut a: diferències de tamany geogràfic i forma d'organització política diferent també.

Grècia mai va assolir una hegemonia política, només amb Alexandre el Gran (al final).

L'imperi romà, molt ben estructurat i amb molt de territori comportà una bona organització i, per tant, més utilització de la redacció, dels escrits (escrits que pogueren guardar en el temps). Èxit de la política i organització romana gràcies a la portabilitat dels escrits, també gràcies a les batalles i a les victòries.

Escriptes romans

Mantenien una funció entre l'administració i la propaganda. És un antecedent molt llunyà del periodisme:

Anuals: Es una mena d'anuari de les activitats, festes dels poders polítics i militars, que pretenen la seva divulgació i perduració en el temps.

Acta: BOE, al servei total del poder. Acta pública: mensual, quinzenal o setmanal, fins i tot diària (a Roma), propaganda i informació.

Inscripcions públiques en pedres (Epigrafia): Ostentació, propaganda... Pretenen perpetuar la memòria de ciutadans rics i poderosos.

Existeix una *relativització de l'escriptura* que estava molt dominada per la societat dominant. Era

molt important també la retòrica oral, igual que en els grecs. Els romans utilitzen més l'escriptura, però segueixen estant reservada a uns pocs. Segueix la importància del: teatre, dansa, música, discursos polítics...

Els romans segueixen construint obres d'arquitectura perquè puguin tenir lloc aquests actes (teatre, amfiteatre, circ...), on representaven espectacles amb un component sàdic i vident.

No esperaven la pedagogia del temor, sinó que es buscava l'entreteniment, (*Mientras estén entretenidos i tengan comida, no pensarán en política*). Actualment el pensament de pa i circ encara és una forma de mantenir la població contenta.

Veiem una accentuació de les característiques de la cultura grega en la romana en els usos propagandístics. Una arquitectura romana molt més monumental i d'exaltació de poder (Arc de Triomf). Importància del mosaic (funció ornamental per l'interior de les cases).

Primeres formes de telecomunicació

Comunicació a distància, transport de missatges d'un lloc a un altre a major velocitat del so. Eren emprades en funció religiosa, per alertar en cas d'atac, per incendis...

- ◇ *Sistemes de correus*: primers sistemes de correus estables inventats pels romans per la gran extensió geogràfica. Sistemes basats en el lloc físic en que es canvia (relleva) un missatge per un altre. No l'ús privat, exclusivament dedicat a l'ús polític (exclou del poder imperial).
- ◇ *Transmissió òptica de missatges*: Ús del foc i del fum com a sistemes d'intercomunicació de manera molt elemental (evolucionen a finals del s. XVIII).
- ◇ *La campana*: Utilitzen el so com a transmissor de senyals a llarga distància. Apareix per primera vegada en l'imperi romà s. II – III dC.

Gran sistema de comunicació a vegades d'únic. Mantenir la comunitat unida en quant a la identificació dels codis de la campana. I comunicació entre diferents comunitats (contacte auditiu). Comunicació comunitària.

Tema II. Comunicació i control social

a l'Edat Mitjana

◆ Nova innovació. El llibre

Apareix una nova innovació tècnica que afavoreix a l'escriptura. En aquest moment és quan apareix el llibre, un nou format de transport comunicatiu que substituirà al paper. La denominació per aquest nou format específic se'l nombra (còdecs), que permet una consulta aleatòria en front al rotlle de paper, que n'és lineal (es pot consultar qualsevol passatge).

Aquest format és més resistent als agents externs. Permet la transportabilitat i la versatilitat en qualsevol espai. El còdecs en les seves formes inicials fou el preferit per la literatura religiosa (evangelis, antic i nou testament...).

L'Edat Mitjana en la seva etapa (alta i baixa) i en la transició d'aquests segles (s.V – s.XII) Alta Edat Mitjana i (s.XII – s.XV) Baixa Edat Mitjana, es va produir la revitalització de la vida econòmica. La decadència del comerç i dels intercanvis comercials a llarga distància (comerç mediterrani). La desaparició o reducció de les ciutats o vida urbana. L'atomització del poder polític en uns focus molt reduïts. Fou un procés de transició.

Hi ha un període que s'estendria fins la Edat Moderna, on la cultura fou subordinada, dominada i, inclòs monopolitzada per la institució eclesiàstica. Aquesta fou trencada posteriorment per nous actors que crearan conflictes com les guerres de religió, el protestantisme...

◆ **El monopoli de l'Església en la comunicació (Alta Edat Mitjana)**

La única institució omnipresent, important i única fou la institució eclesiàstica. Fou el ciment ideològic del poble.

Els instruments emprats per aquesta institució:

- ◆ L'ús de la paraula: tant la paraula dita, com la paraula escrita.
- ◆ No hi havia biblioteques privades, tots els llibres eren emmagatzemats a la biblioteca del monestir, tancat sota clau, limitats al accés d'altres institucions que no formin part a la casta sacerdotal.
- ◆ Ho utilitzen per la via de la predicació, la paraula dita (ORATORIA).
- ◆ La confessió: és la font d'informació més important per a la institució eclesiàstica. El sacerdot sotmet al poble sobre un poder brutal. El poble és mogut pels remordiments i el càrrec de consciència.

Mecanismes visuals de l'Església per monopolitzar:

- ◆ Tot l'art d'aquesta època és l'art religiós amb una funció propagandística (arquitectura: catedrals, monestirs, esglésies...).
- ◆ La representació teatral religiosa (representacions dels evangelis, escenificacions de Crist.)
- ◆ La repressió pública (el càstig públic als heretges).
- ◆ **Baixa Edat Mitjana.**

Idolatria: adoració dels objectes (deus, sants)

Consolidació del poder civil, no religiós, també desplega les seves estratègies de comunicació. Aliança d'estratègies entre poder civil i religiós, és a dir, aliança d'interessos.

Hi ha fenòmens polític-militars: lluites religioses contra l'islam, península Ibèrica i Terra Santa. Es produeixen les croades paral·lela a la reconquesta (diferent a l'islam dins de territori europeu). Les creuades tenen un significat diferent en Terra Santa, ja que per al cristianisme, recuperar Terra Santa significa molt, hi ha un factor de prestigi. Però hi ha un component materialisme, ja que terra santa és en benefici per al comerç del Mediterrani. Hegemonia militar i religiosa del Mediterrani.

Nous enemics per l'Església, per la seva lluita pel control ideològic : heretges i l'islam. Desafien a la voluntat hegemònica de l'església catòlica. Conflicte polític entre la voluntat hegemònica de l'església i la voluntat alliberadora que hi ha en totes les societats.

Monofactures, comerç artesanal i comerç a llarga distància

Catars: explotació d'una zona plena d'assassinats actualment.

Judaisme:

Un rei produeix la seva expansió que fou de terra santa. Es situen per fora la conca europea: Itàlia, França, Turquia, Àfrica...

Resistència a l'assimilació cultural religiosa. Poble monoteista, un dels primers en una trama social i cultural molt forta que regula la vida i no els deixa relacionar-se amb altra gent. Viuen en guetos

(poblet en Itàlia).

Alta Edat Mitjana: no tenen i no són cap amenaça, conviuen sense conflicte amb el cristianisme i l'Islam, fins la creació de l'Estat d'Israel per tant l'AEM es configurà per una convivència religiosa.

Baixa Edat Mitjana: els conflictes religiosos fan que el judaisme sigui un problema, on l'element modest. Es produeixen les lluites contra poble jueus.

Catarava: cristians purs. Desviació de la doctrina cristiana romana oficial. Va consolidar-se en les zones europees on s'estava produint aquesta.

Llocs on es produeix el naixement d'una nova classe social: burgèsia (classe lliure, no sotmesa a servitud, estrany i perillós a l'ordre social). Liquidada el règim feudal (heretgia), a través d'una manifestació ideològica d'on hi havia un conflicte social entre una classe nova i les classes feudals.

- ◆ Publicitat (canons en el terreny institucional)
- ◆ Institucions: estructura estable, regulada amb el seu marc normalista, estructura econòmica, social...
- ◆ Inquisició: La creà el papa l'any 1233, s.II. Té com a finalitat inquirir (preguntar, buscar) (Tribunal Santa inquisició = Tribunal de la Santa Investigació). Servei d'espionatge al servei de la religió i buscant les desviacions, ja siguin dins al cristianisme o fora del judaisme o islam (competència). Institució de comunicació, es dedica a la propaganda.

Pedagogia del terror:

Secretisme: en que actua la inquisició (no saps qui t'acusa, no saps res. Tots els papers són anònims).

Mètodes de confessió: torturació perquè digui el que volen perquè confessin. Hi havia instruments de tota manera per a què confesses

Execucions i actes de fe: no sempre havien de morir: els cremaven, assotaven...

◆ Ordres Mendicants: s.XIII, al començament de la Baixa Edat Mitjana. Tenen idea de l'hora, més propagandística. Ordres religioses, idea econòmica, creen monestirs i, a partir d'aquí tot. Les ordres mendicants, al principi havien de viure de la caritat dels creients i no tenien prohibida qualsevol activitat econòmica. El papat li dona una ordre religiosa, ficant-li els seus principis. Hi havia dos ordres mendicants:

Franciscans: Sant Francesc d'Assís: Ascetisme.

Dominics: Sant Vicenç Ferrer.

◆ L'Edat Mitjana a Catalunya

La baixa Edat Mitjana es configurà per una etapa d'expansió territorial, s. XII.

A Catalunya, l'any 1533, va haver una configuració de l'expansió territorial (Tortosa).

La transició de l'alta Edat Mitjana a la baixa Edat Mitjana, el poder religiós perd el seu prestigi. Va haver un desequilibri del poder temporal, la consolidació i extensió de les manifestacions culturals.

L'alta edat mitjana catalana va ser època dels comptes dèbils, no tenien ni títol monàrquic. La baixa edat mitjana catalana va haver una consolidació del poder polític, a través de casaments; van utilitzar la propaganda i comunicació per donar-se a conèixer. Per això va utilitzar instruments de

comunicació social:

Instruments de prestigi: Cap a la comunitat, per tant tenien credibilitat davant dels súbdits entrada dels reis a la ciutat. (Monarquia itinerant). Quan el rei s'aproximava a les ciutats, s'anunciava i la ciutat estava obligada a fer festa per rebre el rei a dins de la ciutat. Durava uns 3 o 4 dies. Gran escenificació, essència d'aprofitar l'itinerància per fer-se propaganda.

Pregoner: Funcionari reial. És l'encarregat de comunicar per tots els pobles les lleis, les disposicions del poder reial. Butlletí oficial de l'Estat amb potes. Transmet de forma oral, amb ajut del timbal, trompeta... Símbol de la omnipresència del poder reial, és a dir, de propaganda d'aquest poder civil a la vegada que es fa present. Després de l'alta edat mitjana.

Execució i càstig públic: Pedagogia del terror, per la via de l'execució pública. Combina la pedagogia amb els incidents sàdics del poble que els hi crida l'atenció i el morbo, per això sempre acudeixen. (Ferran d'Aragó: atemptat d'al·lusió a la majestat. No era un assassinat directe, sinó que, al qui l'havia intentat matar el passejen per Barcelona degollant-lo poc a poc davant de tothom).

◆ **Els rivals de l'ordre feudal (La Burguesia i Noves Classes no adoptaves)**

El burgès no viu del camp, sinó que viu de la burgesia... que la noblesa no pot controlar. Això provoca les crisis burgeses i el desequilibri feudal. Treballen de tot, al igual que els jueus que també ho desequilibren tot.

Plaça del mercat: (el fòrum romà). Tenia una funció comercial i socio-cultural, de trobada de les senyores. Satisfacció de les necessitats alimentàries i socials (xafarderies).

Comerciant: Viu de l'intercanvi de mercaderies, de notícies i de rumors. Va d'un lloc a l'altre. Apareixen les primeres formes de periodisme primitiu.

Universitat: Fenomen institucional (sorgeix a la baixa edat mitjana). Importància cultural comunicativa.

Institució d'Ensenyament Superior que apareix per primera vegada durant el s.XII, a Bolonya (Itàlia), l'any 1160 (en el pas de la alta a la baixa edat mitjana). A Espanya apareixen a Salamanca i a Lleida.

Fenomen de la nova ciutat feudal. Controlada per l'església catòlica. Professors són frares. Els alumnes eren burgesos, fills de la nova burgesia. Utilitzen la universitat per accedir socialment a través de la via de la cultura i del coneixement a la noblesa, es volen donar a conèixer.

Focus d'atenció general. Diferent al monestir, que no hi ha desplegament del coneixement, es tancat cap a dins, quan entres nos surts...

Forma una clientela que remou el coneixement. Es produeix l'aparició del coneixement racional, i per tant, la destrucció del dogma.

◆ **Recuperació de la cultura escrita**

Es produeix a través de totes aquestes manifestacions anteriors (perdura durant l'alta edat mitjana). A través de la difusió de l'alfabetització, cada vegada hi ha més gent que sap llegir i escriure, ja no es per la casta.

Manifestacions de la recuperació:

Mercat de llibres: compra, venda. Tornar a llegir la figura del llibreter, per tant, deixa de ser un element bàsic del monestir i s'estén per tothom. Compraven llibres la noblesa, la burgesia, el clergat i poca gent més.

Periodisme primitiu: (entorn del comerciant)

Noticiarisme manuscrit: notícies escrites a mà. Més semblant a la correspondència privada que el periodisme. Cartes que produeixen individus privats, dirigides a banquers, directors...de l'Europa de l'Est (capitalisme), d'empreses, de grans asseguradors...

Explica esdeveniments polítics, militar, actes econòmics i comercials (igual a la informació d'ara). Informació vital per fer neoci.

És periodisme en sentit de constituir, però no ho és perquè són cartes privades.

Els que escriuen són els propis agents comercials (en escrits pels grans comercials i que s'instal·len als ports).

Més endavant apareixen especialistes que es dediquen només al noticiarisme manuscrit.

Renaixement dels Sistemes de Correus Regulars: No és un sistema organitzat com el nostre. Rutes regulars que han sorgit per monarquies medievals i per poders capitalistes, grans banquers amb rutes de correus privades.

Ressorgiment de la literatura religiosa: Novel·les de cavalleries. Poesia èpica.

Cròniques medievals: instruments de propaganda política.

Literatura apologetica: (defensa exaltada). És aquella que defensa i fa propaganda del poder polític. Textos on es fan una llepada de cul molt extrema (fer el pilota) a algun polític o institució.

La burgesia és la classe emergent (rica).

Pobres, comerciants... 45% de la població. Al parlar de comunicació se'ls ignora. No se'ls pot veure com una espècie desarmada, sense perill.

Comunicació Horitzontal: No tenen funció de comunicació sinó funció més teòrica. Durant la baixa edat mitjan també es revitalitzaren.

Formes típiques: oralitats (perquè les classes vulgars són analfabets, no tenen accés a text i perquè els diferents mètodes pictòrics costen molts diners i per tant ells no en tenen accés).

Representació, teatre popular: Hi trobem tot el joglar; individus nòmades, saltimbanquis, músics, ensinistrador d'animals... Característic comú, utilitza continguts entre l'humor i els sentiments. Substrat cultural entre el grotesc i lo poètic.

Joglar: Showmen que transmeten cultura popular. Molts cops transmissor d'elements de sumissió de comunicació vertical. En el fons són una venjança molt subtil, molt inofensiva de les classes populars contra les classes nobles.

Carnaval; rebel·lió, venjança contra l'església, el poder polític.

Tema III. La cultura tipogràfica a l'Edat Moderna i el segle XIX

1. La impremta: la segona revolució de la informació. Els sistemes de correus. El naixement del periodisme regular. Els usos de la imatge.

♦ Desenvolupament de la impremta

Segle XV a Mainz (Alemanya), ciutat situada al sud d'Alemanya, tocant a Estrasburg. Any 1456, data oficial del primer llibre imprès i La Bíblia de Gutenberg. Època consistida en l'antropocentrisme, retorn al clàssic: El Renaixement (reflex cultural dels orígens del capitalisme).

Gutenberg: La premsa de Gutenberg era l'eina emprada en tauletes de fusta que amb una manllewa es baixava i premsava al paper estampat, el text format, a la fusta.

L'evolució d'aquesta és una al·leació metàl·lica resistent i dúctil.

Una altra innovació de Gutenberg fou fondre, una per una, les lletres.

Adaptà la premsa socialment.

Innovà amb les tintes d'impressió.

Cap a l'any 1500 s'escampà, d'una forma inusual i atípica per aquella època, la impremta a tota Europa. Aquesta extensió prové de la real necessitat que es tenia en aquella època, que provocà la demanda creixent de documents escrits com llibres i de mercats de compra-venta (estil capitalista). Això comportà una mecanització, una producció en cadena (serialització), una producció a escala. Abundància relativa del producte al mercat. També fou una divulgació d'imatges. L'aparició de la impremta és una típica activitat capitalista, típica de l'empresari.

Continuïtats en l'aparició de la impremta

Aquestes continuïtats neixen a partir de les innovacions anteriors a l'aparició de la impremta, que tot i aquesta revolució, continuen sense alterar-se.

- ♦ La forma externa del llibre (tapes,...).
- ♦ La forma interna del llibre (compaginació,...).

Els primers llibres impresos no són molt diferents dels llibres manuscrits.

- ♦ L'ús del paper (ja implantat des d'aproximadament 1150).
- ♦ El mercat de llibres (la impremta només donà sortida a aquesta demanda).
- ♦ No significà un efecte radical al grau d'alfabetització. Aquesta es mantingué continua (particular de les classes dominants).
- ♦ El manuscrit no desapareix radicalment.
- ♦ No significa una disminució de la importància de les formes orals i visuals.

Tècniques de gravat

Xilografia: La primera de les tècniques en estampació en planxa de fusta i en relleu.

Gravat: **En burí**: emprat en planxa metàl·lica (coure) i el dibuix està enfonsat i no eren en relleu (el negatiu)

Aiguafort: es grava en un procés químic. La planxa es recobreix d'una resina amb vernís o cera i el

punxó fa el dibuix fins arribar a la planxa. Així queda el dibuix recobert i després tiren un àcid que actua a la planxa i provoca un solc en la forma del dibuix per ser tintat.

Augmenta la durabilitat i el gravat enfonsat és més fàcil d'aconseguir que en relleu. Amb aquestes tècniques, durant els segles XVII i XVIII, hi hagueren molts gravats.

Litografia: (inventada a finals del segle XVIII). En una planxa de pedra porosa. El dibuix es fa damunt i després s'empapa d'aigua i es posa el paper damunt.

Elements de canvi i transformacions relatives cenyides al món dels textos escrits

- ◆ Producció en sèrie (industrialització). La impremta és la primera indústria cultural de la història.
- ◆ La impremta facilita la proliferació d'impresos de petit format a gran escala. Fa néixer documents que abans no existien (fulletons, cartes impreses...).
- ◆ Tindrà futurs aspectes importants per al periodisme (diari, premsa...).
- ◆ L'ampliació del públic lector i l'estímul a l'alfabetització de la lectura.

Aspectes socioculturals de canvi

- ◆ La impremta és l'estímul definitiu per les llengües vernacles (les de l'evolució del llatí).
- ◆ La impremta tindrà uns efectes importants des del punt de vista del pensament i de la ciència en front de les formes dogmàtiques i religioses.
- ◆ La reforma protestant. Condició: la desintermediació de la fe. Aquí hi ha una idea de que la Bíblia ha d'arribar a cada creient. La manera de que no sigui necessària la intervenció d'un cura. Valors burgesos. Nova forma d'espiritualitat (calvinisme: branca radical de la reforma).
- ◆ **Naixement del periodisme modern (fill de la impremta i del capitalisme)**
- ◆ **Segle XVI**

Apareixen formes de pre-periodisme imprès, documents públics. Formes de comunicació social, de fets d'actualitat. Aquests documents no tenen periodicitat regular, per això se'ls nombrava ocasionals. Per això, no es parla de periodisme sinó com activitat informativa regular. I es poden classificar en tres grans categories:

- ◆ **Relacions o avisos:** Són documents impresos ocasionals, de contingut d'informació seria (política, econòmica).
- ◆ **Canard:** Fets extraordinaris, relats *lights*, crims...
- ◆ **Ciblet o pamflet:** De caràcter doctrinari o ideològic. L'antecedent de la opinió. Text de caràcter polèmic en el terreny de les doctrines polítiques i ideològiques d'una intenció propagandística, radical... El ciblet té una forma més polèmica, centrada en un individu (polític, governant...).
- ◆ **Segle XVII**

A partir del segle XVII, apareixen les primeres formes de periodisme, igualment que l'aparició de la impremta; que comporten:

Periodicitat

Publicitat

Es refereixen a l'actualitat política, social i econòmica.

Apareixen les primeres publicacions periòdiques que tindran una denominació comú:

LA GASETA

- ◆ Publicacions mensuals, quinzenals i, extraordinàriament, setmanals.
- ◆ A l'Europa capitalista (sud d'Alemanya i Països Baixos part occidental).
- ◆ Informació mesclada (*hard and soft news*). Informació comercial, d'algun component d'informació frívola i sensacionalista.

Models de Gasete

- ◆ El de les ciutats capitalistes del centre d'Europa: periodisme de serveis, informatiu que està al servei dels capitalistes (canvis polítics, de tràfic marítim, novetats científiques...)
- ◆ Gasete absolutista: publicada per les monarquies absolutes. Publicacions sota una gran pressió ideològica i en una funció propagandística. (*La Gasette de France*).
- ◆ 1631: Altaveu propagandístic imprès de la monarquia francesa. És periòdica, pública, però no és lliure en els seus pensaments. *Lògica de propaganda*.
- ◆ 1661: La monarquia espanyola creà la *Gasete de Madrid*, com a còpia a la de França. La primera gasete publicada, però, fou l'any 1641 a Barcelona, que fou la primera premsa periòdica publicada a la Península. Va ser una simple traducció al català de la *Gasette de France*.
- ◆ Segle XVIII

Al segle XVIII també apareix un altre tipus de premsa periòdica:

JOURNAL: Revistes de caràcter científic, filosòfic, literari i de debat sofisticat. Tenen una periodicitat estable (mensual, trimestral o semestral). Tenen com a escenari: França, Països Baixos i Anglaterra.

Durant aquest periodisme generat aquest segle XVII, es creà un mercat, però molt reduït; en un tiratge de centenars de còpies, com a molt; i en cas excepcional, arribava al miler de còpies.

El públic lector es va expandint en les capes burgeses (comerciants, artesans, banquers, buròcrates,...) És una expansió progressiva, però lenta i desigual en les parts d'Europa (nord d'Itàlia, sud d'Alemanya, Països Baixos, França i Anglaterra).

Tres dificultats que aparegueren en l'expansió d'aquesta premsa:

- ◆ Limitació del mercat
- ◆ Possibilitats de la impremta com a vehicle de producció (dificultat tècnica). Tècnica rudimentària i lenta.
- ◆ Obstacles de distribució capaç de capil·laritzar la població. Arribar al lector de manera ràpida (quioscos, carreteres...)
- ◆ Límits de caràcter polític-ideològic. Els obstacles que posava el poder polític i l'església a la producció i distribució (persecució, prohibició, censura...) Els monarques absoluts són els més complexos de la lògica feudal. D'aquí la continuïtat de l'aliança entre política i església.
- ◆ Instruments per limitar la premsa

Instruments del poder polític per limitar la premsa

Tots aquests instruments van sobre la línia de censurar. La monarquia absoluta adoptà aquestes mesures:

- ◆ Llicència o privilegi: qualsevol impressor ha de tenir un permís per a poder exercir la producció.
- ◆ Censura: control dels continguts que es publiquen.
- ◆ Dipòsit de còpies: tot impressor ha de portar cada còpia en una oficina administrativa, per

tenir una còpia de cada imprès. Així la monarquia, si se li escapava alguna censura, després podrien, amb la còpia, anar en contra de l'impressor.

- ♦ Impostos: Fer pagar impostos per la publicació.

Impost de timbre: impost per exemplar, per còpia, que paga l'impressor.

Impost de paper: impost per utilitzar paper.

Impost per publicitat: l'anunciant (al segle XIX) ja pagava per anunci.

- ♦ Control de la distribució:

Literatura de cordel: publicacions espanyoles que els venedors ambulants portaven, i a les fires les penjaven del cordill que les formaven per a que la gent pogués fullejar.

Aquests venedors eren molt controlables pels gremis i agents superiors. Aquests podien ser, doncs, tutelats pels agents del poder polític.

Instruments de l'església per limitar la premsa

Esforços de l'església per controlar la impremta:

- ♦ Censura eclesiàstica: pretén prohibir qualsevol publicació en contra de la doctrina de l'església. Les publicacions rebien un permís eclesiàstic per publicar-se. (*nihil obstat* = *ningun obstacle*), autorització que era impresa al final del llibre que podia ser publicat.
- ♦ Persecució: *Index librorum prohibitorum* una llista de llibres que s'havien colat en la censura i, establien aquesta llista. Havia un càstig per qui els llegís, comprés o, fins i tot, posseís.

Camins on es podia eludir la censura

Hi havia diverses maneres:

- ♦ La impressió clandestina: producció en secret o bé, una producció en llicència que de, tant en tant, publicués en secret un cartell, un ocasional...
- ♦ Paradisos impressors: determinats territoris europeus que tenen un règim més lliberal. (Països Baixos) durant l'últim quart del segle XVI, és l'escenari d'una revolució contra la monarquia hispànica, per lliurar-se de la dominació dels Àustries. Holanda és on era més lliure la impressió on es produïa i entrava clandestinament als altres països europeus; ja que no era controlada.

Mesures d'ofensiva propagandística de la Monarquia Absoluta

Totes aquestes mesures es poden enquadrar en el barroc (grandiós, recarregat... des del punt de vista comunicatiu i propagandístic) amb una finalitat d'ofensiva ideològica.

- ♦ Contrarreforma: reacció de l'església catòlica per eliminar els efectes ofensius de la reforma protestant.
- ♦ La cultura barroca: la podríem qualificar com una cultura subvencionada per l'Estat i per l'Església. És una cultura dirigida i dirigista, fruit d'una estratègia deliberada. (Sistematització i organització). Cultura grandiosa i grandiloqüent, espectacular...).

Tant la monarquia i la església, utilitzaven la impremta en benefici propi (les gasetes), publicant les seves pròpies publicacions per a contrarestar la premsa lliure.

- ♦ El dilema autoritari: és actuar o no actuar. El dilema propagandístic de publicar-ho o no,

d'entrar al joc autoritari dels enemics ideològics. Si no publico, atorgo la raó als enemics.

- ♦ La contrareforma barroca en l'art, la pintura i el teatre: la imatge és el vehicle idoni per a una propaganda emocional i irracional. La representació com a mecanisme de control de les masses (teatre religiós). Aquests efectes són multiplicats en l'art barroc.

♦ Formes de premsa al segle XVIII

El segle XVIII és l'últim segle de l'Antic Règim que designava el sistema polític propi de les monarquies absolutes. Era el segle de la il·lustració (on l'autoritarisme absolutista cedia llibertats ideològiques i culturals, mai polítiques; per intentar retardar les revelacions burgeses, que a la fi van provocar la caiguda de l'Antic Règim)

Havia un activisme cultural ocasionat a l'anterior repressió que provocarà les posteriors revolucions.

Al segle XVIII, dins la premsa, aparegueren els primers diaris, publicacions diàries. Una novetat que es va anar consolidant durant tot el segle XVIII.

L'Enciclopèdia: moviment produït a França, que promovien la indústria cultural de recollir tot el coneixement humà en una sola publicació, l'enciclopèdia (cercle de la sabiduria). Grup d'intel·lectuals francesos: Voltaire, Diderot... que ho promogueren com un negoci d'empresa capitalista. Donarà grans imperis com (Planeta...)

La premsa del segle XVIII és un producte de burgesos i per a burgesos.

La premsa diària

Segons la historiografia, el primer diari de la història aparegué l'any 1702 a Londres i, el seu nom va ser *Daily Courant*. El primer diari que es va consolidar i va tenir una continuïtat considerable. Continuïtat al centre d'Europa (Anglaterra, França, Països Baixos, Nord d'Itàlia...). Publicacions que no superaven el miler de còpies.

Al sud d'Europa, la premsa arribà més tard. A Espanya arribà l'any 1758 a Madrid: el *Diario Noticioso*. Aquestes publicacions només foren temptatives que no es van arribar a consolidar.

El Diario de Barcelona, l'any 1792 es publicà. A la última dècada del segle XVIII, van començar a publicar-se periòdicament publicacions oficioses amb una autorització monàrquica. *El Diario de Barcelona* neix com un òrgan ultraconservador fins la seva extinció l'any 1991, que garantitzava la propaganda monàrquica.

El fenomen de la premsa diària s'ha d'entendre com el *boom* de la premsa diària de masses, gràcies a un mercat que neix amb la necessitat de comprar-la. Els continguts d'aquesta premsa són:

- ♦ No hi ha moltes novetats respecte les gasetes del segle XVII.
- ♦ Tenen una mescla de notícies de caràcter polític-militar, de caràcter comercial (molta informació com cotitzacions, preus de productes...), de trànsit (transport als ports) i d'informació meteorològica (a la primera plana hi havia temperatures, precipitacions, velocitats del vent...). Un altre contingut era el de successos (vida social dels marquesos, gent noble... els actuals cotilleos).

El que avui entenem com a *notícia* és inexistent fins la segona meitat del segle XIX, per la immediatesa del relat. No hi havia medis audiovisuals per fer arribar la informació de lluny, fins al telègraf.

2. Revolució industrial i periodització de la informació. El naixement de la premsa de masses.

- ◆ Segle XIX
- ◆ Dècada dels anys 30 i 40

El segle XIX va ser el segle de la consolidació del capitalisme en l'esfera econòmica. La fe de l'antic règim i l'auge de la burgesia en el camp econòmic i polític. La revolució industrial causada per aquests. En l'àmbit polític, al 1789, la Revolució Francesa. Durant tot el segle XIX foren un seguit d'onades revolucionaries (1820, 1830, 1878 i a Catalunya el 1868) que van establir les noves bases polítiques.

La dècada dels anys 30 i 40 i la dècada dels anys 80 i 90 es refereixen a les onades de la premsa de masses, segons els historiadors.

Les causes foren sòcio-econòmiques, sòcio-polítiques i tecnològiques.

Causas sòcio-econòmiques

Naixement de la classe mitjana. Públic abundant que era un demandant, un consumidor que necessitava informació per la seva producció capitalista. No s'incorpora encara el proletariat (societat analfabeta).

La nova classe mitjana serà un factor clau per la expansió de la premsa.

Causas sòcio-polítiques

- ◆ Aquesta nova classe demana reformes polítiques (revoltes fins a la democràcia liberal).
- ◆ A partir del 1830 i 1848 el liberalisme polític s'arriba consolidant a Europa, a Espanya va ser el 1868.
- ◆ La premsa és un dels principals factors de la lluita ideològica i de propagació d'idees.
- ◆ La llibertat de premsa és un dels principals cavalls de batalla de les autoritats liberals, en canvi la seva censura és l'objectiu dels règims absolutistes.
- ◆ En la declaració dels drets dels homes i la constitució dels EEUU, es defensa la llibertat de premsa i repressió cara uns drets dels ciutadans, la Pepa també ho recull.
- ◆ Durant el segle XIX es va augmentant el sufragi fins que el segle XX. A Espanya les de novembre de 1933 són les primeres amb sufragi universal (femení també).
- ◆ L'avenç del sufragi va ser el que va fer que augmentés el pes de les classes mitjanes.
- ◆ Hi ha una gran relació entre les classes polítiques i econòmiques.

Factors tecnològics

- ◆ El segle XIX és el segle de les grans innovacions en tècniques d'impressió, va començar la impremta industrial.
- ◆ 2 grans innovacions:
Mecanització de la impressió.

El 1816 es presentà la primera impremta mecànica moguda en vapor. La impressió rotativa.

- ◆ Composició mecànica segona meitat del segle XIX, concretament ja no es fa manualment sinó que es fan les línies fonent els caràcters, en surten línies senceres i no caràcters individuals com abans.
 - ◆ Innovació en el paper de finals de segle XVII. S'implanten les primeres fàbriques de paper industrial produint en bobines gegants i el paper ja es fa en paper de fusta.
- Per produir un diari es necessiten dades (informació) i un bon canal de distribució. Per tant la millora en els transports i les telecomunicacions seran importants.

Transports: la mecànica de vapor permet una major rapidesa en els transports i el transport massiu de mercaderies en vaixells i trens. Així es podrà transportar massivament i amb més velocitat i a llarga distància les publicacions de premsa. Així, a partir de la segona meitat del segle XIX neix la premsa nacional.

Telecomunicacions: tres grans factors de la premsa transformats:

Producció

Distribució

Continguts

Es revoluciona amb la telegrafia (1844) i, més tard, la telefonia. Això vol dir que en temps real reps informació remota, això revoluciona els continguts. El gènere notícia hi neix arran de la invenció del telègraf.

Això permet el naixement i desenvolupament de grans i internacionals agències d'informació. Gran nombre de publicacions que utilitzen la paraula telègraf en la seva nominació.

Les imatges també eren molt important i, a partir de la litografia, els diaris tenien una major facilitat en fer els gravats. La reproducció de fotos a la premsa no es va produir fins a la invenció del fotogravat.

♦ La premsa entre els anys 30 i 40

La primera revolució de la premsa)

La ciutat cabdal d'aquesta revolució va ser New York i també Paris. En menor mesura, Londres. Va ser Nova York perquè era un país nou i amb més llibertats i amb liberalisme polític i capitalisme industrial.

Les grans novetats de la comunicació en el segle XIX, XX i XXI, provenen dels EEUU, excepte la fotografia.

A Nova York, durant els anys 30 i 40, apareixen els tres primers diaris de masses de la història.

Herald

Sun

Tribune

Ho anomenaren el *Penny Press*, la premsa del penic.

A Anglaterra, no es va desenvolupar a causa dels alts impostos (impost del timbre, impost de la publicitat i impost del paper). Així impedièren una premsa barata. La *penny press* va arribar cap a 1850. Gràcies als governs de centre-esquerra que van eliminar els impostos d'aquests.

Aquesta dècada dels anys 30 i 40, època d'avenç d'aquest tipus de premsa. Va ser la primera emergència d'aquesta premsa: publicacions de 15000, 30000 i, fins i tot, 50000 tirades diàries.

Foren causes socio-econòmiques: extensió de la revolució industrial per tot Europa i causes socials

que comporta. Consolidació de la burgesia i naixement del proletariat. Classe mitjana també consumeix premsa.

Als anys 30 i 40, Nova York es considera el centre de masses el periodisme escrit.

A Europa, es considera França. Els altres països estaven enrederits.

A Finals del segle XIX, Estats Units, en plena guerra de secessió on es configurà el model d'Estat capitalista i liberal, guerra entre el nord i el sud.

♦ Dècada dels anys 80 i 90

Gran expansió econòmica. Es va acabar ja l'expansió d'Estats Units de l'est a l'oest. Es creà un mercat exterior amb un gran potencial adquisitiu.

La immigració (arribaren 10–15 milions d'immigrants), molta població nova amb una necessitat d'integració i adaptació. Tot això formava un escenari ideal per a la concentració de masses. El capitalisme recent sorgit, una economia dinàmica, aquest context que a Europa no existia.

Van haver 2 grans moments:

- ♦ L'any 1883, quan un immigrant (*Joseph Pollister*) hongarès, que feia 20 anys havia arribat a EEUU, comprà un diari (*New York World*), que era un diari a punt de tancar i ell el convertí amb un diari dels més venuts de l'Estat.
- ♦ *William Randolph Hearst*, va passar a la història com el personatge més representatiu de masses. L'any 1892, portava a l'extrem el model de Pullister, de tal forma que la premsa d'ell que creà una cadena de diaris als EUA, era una creació extremista de producció.

El perquè de l'èxit d'aquest model

És en aquest moment quan es supera els centenars de milers de còpies.

- ♦ El preu baix de l'exemplar on s'aconsegueix una competència de preus i el ciutadà pot comprar.
- ♦ Publicació massiva de publicitat, un pràctica de la qual se'n tenen proves del segle XVIII i XIX. La publicitat passà en un dels primers plans de la premsa que provocava la reducció del preu de la còpia gràcies a que les empreses finançaven la publicitat.
- ♦ Incorporaven novetats estètiques i formals que buscaven un impacte visual (a través de la fotografia i dels titulars). Una premsa més visual, i menys textual com havia sigut fins ara.
- ♦ El llenguatge evoluciona cap a formes més àgils, més atractiu amb frases més curtes, expressions que capten l'atenció.
- ♦ Sobre el contingut, existeix la tendència a donar més importància als *soft news* (premsa rosa i negra, successos... : històries d'interès humà), premsa que no és política, econòmica ni militar. És més atractiu per al lector poc instruït aquest contingut.
- ♦ Incorpora estratègies de màrqueting (el diari com un producte més del mercat), com regals, suplementos. També promotors de campanyes benèfiques per a donar una imatge de preocupació en temes delicats. Tot per una idea de màrqueting.
- ♦ Es convertí en fabricant d'esdeveniments, per aprofitar-se informativament, especialment en esports. Com el naixement del *Tour de França* (1903) organitzat per un diari francès.
- ♦ Hi ha una diferència entre el model *Pullitser* i el *Hearst*. El *Pullitser* es va mantenir dins d'uns estàndards d'ètica i va crear la primera escola de periodisme a la Universitat de Colòmbia. El model *Hearst* es sinònim de sensacionalisme, exageració, ambició, manipulador. No deixis que la realitat espatlli un bon reportatge, importava més lectors, més publicitat... i, per això, es produïen excessos.

- ◆ Altres models de premsa:
- ◆ Prensa de partit: referència als pamflets dels segle XVII. De propaganda política i ideològica. Premsa molt abundant al segle XIX amb una gran quantitat de diferents diaris però amb molt poca difusió. Durà fins al final de la segona guerra mundial.
- ◆ Prensa seriosa: és un model de periodisme, de la ètica, rigor i objectivitat. Professional que intenta no manipular deliberadament. Separa opinions de fets. Importància dels *hard news* (política, economia, problemàtiques socials). Sobrietat formal, austera i poc barroca, redacció plana. Pes important de l'anàlisi com a article d'opinió.

Exemples:

The Times, a Londres. Era premsa conservadora.

New York Times, creat l'any 1851 en la època de la primera generació. Neix com a reacció a l'oposició del model de premsa sensacionalista dels 40. Referent de qualitat per seguir els esdeveniments. Premsa que apel·la a la raó, objectivitat de la realitat.

Tema IV. La cultura elèctrica contemporània: finals del XIX i primera meitat del segle XX

◆ El naixement de les telecomunicacions modernes: el telègraf i el telèfon

Els estudiadors consideren que la primera meitat del segle XIX és el segle del vapor (Transports terrestres o marítims aparició indirecta, ja que afavoreixen l'expansió més enllà de les fronteres on es produeix la informació, escala internacional), i la segona meitat el segle de l'electricitat. Igualment al segle XX i XXI (Aparició important al món de la comunicació, apareix la radiodifusió i la telegrafia a través de cables o aire es produïa la transmissió de missatges).

◇ La telegrafia

Al segle XVIII es proven els primers experiments per la demostració de l'electricitat (Europa Atlàntica). També al segle XIX i al primer terç d'aquest s'han assolit coneixements tècnics i científics. Les primeres aplicacions pràctiques.

Data a l'any 1844, any en que comença a funcionar la línia comercial de telegrafia (còdigo Morse). La fundació telegràfica dura més de 100 anys (Samuel L. Morse). Abans d'aquest any s'han trobat algunes coses però no van arribar a sortir a la llum.

Samuel L. Morse

- ◇ Inventor del telègraf.
- ◇ No és el primer que juga amb la línia telgràfica
- ◇ Va crear un codi de transmissió de senyals. És un codi binari: punts i ratlles (números i alfabet amb successions de punts i ratlles) que transmesos elèctricament donen uns senyals que el telègraf desxifra.
- ◇ Permet que per sol una línia passin aquests senyals.
- ◇ Transmissió a llarga distància i a un temps real (telègraf).

A la telegrafia li falta una virtut: la quantitat i capacitat de transmissió (ample de banda), ja que la xarxa ja va quedar configurada després de la segona guerra mundial. No es supera fins als anys 80.

La telegrafia dona porta a altres formes de telecomunicació, mare de totes les telecomunicacions actuals (telèfon, ràdio, TV...): com la radiodifusió (telegrafia sense cables) i la telefonia (millora de la telegrafia).

Causes de la telegrafia

- ◊ **Causes socials**: Desenvolupament del capitalisme industrial, comerç internacional (això obliga a que hi hagi formes comunicatives a llarga distància). El segle XIX, XX, segles de Publicitat perquè el capitalisme necessita expandir-se.
- ◊ **Causes socio-polítiques**: Relacionades amb l'expansió del capitalisme. Al segle XIX, la era de l'imperialisme (repartició d'Àsia i Àfrica). Rússia i EEUU, les dos grans potències que s'expandeixen molt. Repartiment del món, causa econòmica: control de les mercaderies i les rutes comercials.

Necessiten vies de comunicació (guerra) perquè molts cops l'èxit o el fracàs depèn de la rapidesa de la comunicació, servei d'informació (espionatge: conèixer als enemics per avançar-se). Es necessita línies telegràfiques de llarga distància perquè es comuniqui les metròpolis amb les colònies.

Desenvolupament del ferrocarril

La primera línia, l'any 1825, al Regne Unit. A partir d'aquí a tot arreu.

Repte molt gran Gestió de tràfic de trens, mitjançant informació d'accidents, de trens, vies...

Ha de viatjar més ràpid que el tren perquè sinó... Quan el tren supera la velocitat del cavall es necessita xarxa de comunicació ràpida, qui més ràpid que la línia elèctrica?

A Espanya, a Barcelona i Mataró, més concretament, l'any 1848. Conseqüència del capitalisme industrial, conseqüència de la navegació marítima. Radiodifusió Telegrafia sense fils, comunicació marítima (al mar no s'hi poden posar pals).

Antecedents de les telecomunicacions telegrafia

Experiments que no van arribar a quallar (prototips).

Telegrafia òptica (antecedent important) vida molt curta, 1794 – meitat segle XIX 1850 (apareix telegrafia elèctrica).

- ◊ Expansió molt important i s'usa molt, però no pot competir amb l'elèctrica per la rapidesa. Preu alt.
- ◊ Sensibilitza positivament les xarxes.
- ◊ Mentalitza als governs de la importància de les xarxes de comunicació, així quan apareix la telegrafia elèctrica, empresaris i govern li donen suport.

Transmissió de senyals visuals El govern revolucionari francès inicia aquest sistema (Línia de torres de totxos, al sostre tenen un mastí de fusta amb un travesser de fusta que també té travesser. Un sistema de cordes i boleies que movent-lo representen lletres de l'alfabet). Es transmetien d'una torre a l'altra.

Aplicació estricta militar també causa militar comunicar ràpid amb exercits del nord. Més endavant a París, connectada amb tot el país i, això, s'estén per tots els països Madrid – 1819 amb principals ciutats i fronteres.

Reservat a usos diplomàtics i polítics diferent a la telegrafia elèctrica (usos públics).

Necessita gran quantitat de mà d'obra, era insegur (perquè entre torre i torre podria distorsionar-se), i tenia una quantitat de transmissió molt limitada (frases molt curtes).

1844 Primera línia comercial de la telegrafia elèctrica, EEUU té les claus de la rapidesa de la implantació de la telegrafia. Aquestes són els costos reduïts i la seva eficàcia de transmissió i recepció de missatges. El que falta al telègraf primitiu, respecte als mitjans actuals, era la capacitat de missatge però això es superava amb la implantació i automatització fins arribar fins l'actualitat.

1866 L'any que comença a funcionar el primer cable oceànic que traspasa per l'atlàntic amb el que comunica els grans continents d'Europa i Amèrica (EEUU). Amb aquest cable s'inicia les comunicacions intercontinentals després via radiodifusió i finalment la transmissió via satèl·lit.

L'extensió de la telegrafia variava segons el país, segons la via de desenvolupament (capitalisme). Aquells països amb major economia capitalista tindrà millors xarxes de telecomunicacions. Això constata el retard espanyol en la telecomunicació i també una altra conseqüència d'aquest retard és la colonització, dependència econòmica als interessos francesos, anglesos...

Les agències de notícies

Va ser un fenomen comunicatiu. És una conseqüència indirecta de la telegrafia. Les agències de telecomunicació són empreses que es dediquen a vendre informació a diversos consumidors. Informadors que li arriba la informació a partir dels seus corresponents que aquests la rebran mitjançant la telegrafia. Aquesta farà augmentar la velocitat i quantitat d'informació internacionalment, que permetrà l'aparició d'empreses d'informació.

Corresponsal agència consumidors

Els grans països capitalistes eren els que lideren les agències i a la fi del segle XIX es troben a França, Alemanya, Anglaterra i EEUU. Els altres països com Espanya, les línies són independents.

La primera agència apareix a París *Haixar*, 1835. Moment que encara no s'ha desenvolupat la telegrafia i per altra banda va estar uns anys funcionant en canals més rudimentaris.

Però cap als anys 50... la expansió del negoci d'*Hevas* que amb la importància del telègraf es massificava a nivell mundial. Aquest s'anirà diversificant en que una part serà negoci d'informació i l'altra, negoci publicitari.

Durant la segona guerra mundial el govern l'expropia i la nacionalitza i se'n dirà la *Organce France Press*.

Les agències d'informació a Espanya i Catalunya

L'agència *Fabra* es va crear l'any 1865, data posterior, 30 anys després de l'agència

Abast i 15 anys després de l'agència *Roykers* i *Bolt*.

Control d'exclusivitat amb l'*Abast*. L'agència *Fabra* va ser expropiada després de la Dictadura.

Al final de la guerra civil i amb la derrota de la República, Franco va absorbir l'agència *Fabra* i la va lligar en l'aparell governamental i amb propaganda dictatorial. Es transformà en l'agència *EFE* (de Falange). Es pot entendre com una successora de l'agència *Fabra*. Durant la transició, va continuar existint amb unes accions del 99% amb propietat del govern. El director de l'agència *EFE* és Álex Grijelmo. A la crisi del *Prestige*, l'agència *EFE* donà cobertura al *PP* per minimitzar l'impacte i la magnitud de la catàstrofe. Hi han hagut altres agències però mai han ficat en perill la hegemonia de l'agència *EFE*.

A Espanya existeix una altra agència *Europa Express*, creada per influència de l'*Opus Dei*.

En el cas català, fa poc (finals 90) aparegué l'agència catalana de notícies (ACN). És una temptativa de crear una agència en català i a Catalunya, consorci d'*El Punt*, *El9...*

Evolució de la premsa a Espanya i Catalunya

Els únics diaris del segle XIX s'editen actualment i són: el *Diari de Tarragona* i *La Vanguardia*.

El desenvolupament de la premsa serà menor depenent el desenvolupament del país. A Espanya, el desenvolupament estarà enrederit relativament.

Els països escandinaus, Alemanya, el Regne Unit i BENELUX són els que tenen més premsa diària. Espanya, sobre uns 100 exemplars per 1000 habitants. Existeix, un subdesenvolupament, herència del segle XIX.

A Espanya i Catalunya, la primera generació de premsa de masses no existeix. Fins als anys 80 i 90 s'assembla més la del segle XIX, que en el cas dels altres països. Contingut i estil redaccional primitius.

Durant els períodes liberals hi ha una expansió, en contrari als períodes repressors (1814–1820; absolutisme: tancament de publicacions) on hi ha una reducció de les publicacions, (1923–1933.. dècada lluminosa; guerra civil...), provocaren un fre a l'expansió de la premsa; ja que hi havia una dependència de la premsa a la situació política.

Un model de premsa, fins a final del segle XIX, molt doctrinal, molt fragmentada, molt revolucionaria i radical.

A partir de la Restauració (1874–1875), amb la tornada dels Borbons, va haver un canvi en la premsa Espanyola.

Aquest canvi per dues raons:

- ◊ Caire capitalista (Catalunya i País Basc)
- ◊ Caire polític. Escenari: la ciutat de Barcelona (capital de la cultura de masses a Espanya). Més evolucionada en contrast a la premsa de Madrid. Així centrem l'atenció a Barcelona:

El *Diari de Barcelona* (creat l'any 1792) que durà fins l'any 1991. Un dels diaris de l'Antic Règim amb més llarga durada. Diari de dretes. El *Diari de Tarragona* (creat l'any 1808),

nascut com un diari conservador, monàrquic, amb continuïtat fins l'actualitat.

La resta eren experiències efímeres, amb poca continuïtat:

- ◇ La Vanguardia: fundat l'any 1881 i creat de petites dimensions i vinculat al partit liberal. Amb l'expansió universal (1888) es produeix per primera vegada una posta de llarg universal on es va posar a conèixer la ciutat de Barcelona. A partir d'aquí, *La Vanguardia* es desvincula de qualsevol partit i adopta un model més proper al model de premsa seriosa. Serà el líder en ventes de tot Espanya, superant les de Madrid.
- ◇ El Diluvio i La Publicidad: Dos diaris fundats l'any 1879, que juntament amb *La Vanguardia* són els iniciants de la premsa de masses.
- ◇ Las Noticias (1876).
- ◇ El Noticiero Universal (1888): fundat en l'exposició universal i de caire empresarial.
- ◇ Altres publicacions que cal esmentar.
- ◆ El correo catalán (1881): premsa de partit. Apareix com a òrgan oficial del partit carlista. Amb el pas del temps, acabarà convertint-se en un diari empresarial i deixarà les ideologies convertint-se en un diari de masses i amb possessió posterior de *Jordi Pujol*.

La premsa en català

El primer diari de la història publicat en català, a l'any 1879 *Diari Català*. En una situació d'expansió del català. El va iniciar un intel·lectual i polític: *Valentí Almirall*. Aquest diari era afí a les idees del Republicanisme nacional, escrita i redactada amb ulls grossos ja que era editada abans de la creació de la gramàtica unitària del Català de *Pompeu Fabra*. No era un diari de masses, era de partit, ideològic i doctrinari. Diari que durarà dos anys, però obri el camí d'ela premsa en català a a ciutat d'Barcelona. A partir d'aquell moment comença la edició en català fins l'inici de la guerra civil (1938), en aquest moment hi havia a Barcelona més diaris en català que en castellà.

Després d'aquest, apareixen altres capçaleres com: *La Renaixença*, editada a finals de segle; i *La Veu de Catalunya*, fundada l'any 1899 per *Eugeni d'Ors*: diari híbrid entre diari de partit (La Lliga Regionalista, conservador) i diari de masses. El primer diari en català amb una gran difusió i, tot i ser un òrgan polític, conservador i vinculat a una ideologia cristiana, d'un nacionalisme català moderat, amb valors de liberalisme econòmic i de riquesa.

A partir de la caiguda de la dictadura de Primo de Ribera, arribà l'Edat d'Or de l'era catalana (abril 1931 – 1936).

Antecedents del diari català:

Publicacions no diàries: mensuals, trimestrals i , inclòs, anuals. Una premsa anecdòtica, de caràcter molt reaccionari (vinculats al carlisme,...) Apareix en aquest moment el catalanisme polític, fruit de la frustració burgesa. La primera República i fins al 1874 hi ha l'intent més seriós de la burgesia catalana per crear un model d'Estat català, intent de modernitzar l'Estat. Va fracassar l'intent i aparegué un rebuig.

La premsa satírica i humorística

Catalunya és terra d'humoristes. Barcelona : la capital espanyola de la premsa humorística. *La campana de Gràcia*; *L'Esquella de la Torratxa*, l'any 1971 i 1979 corresponentment. Neixen per criticar totes les classes socials altes (cristians, burgesos). La base d'aquesta premsa era, que era intel·ligible entre gent analfabeta. Totes les barberies tenien aquestes publicacions,

actualment *El Jueves*.

Aquestes van desaparèixer al final de la guerra civil.

Una altra publicació va ser el *Cu-cut!*, publicada entre 1902–1912. Era la resposta del conservadors i altres classes, a les dos publicacions anteriors. Va ser creada per l'empresa de la Lliga Regionalista.

♦ **El sorgiment de la ràdio com a mitjà de masses**

· **La radiodifusió**

Va començar anomenant-se telegrafia sense fils (*wireless*). Un dels pares fundadors va ser *Guglielmo Marconi*: descobridor de les ones electromagnètiques com a transport de senyals telegràfics. *Marconi* buscava una telegrafia sense fils per comunicar-se en la navegació marítima moderna.

Les primeres aplicacions comercials (1904 – fins al final de la segona guerra mundial). A partir del 1910, acord internacional en que tots els vaixells incorporin un aparell per demana auxili: *S.O.S (save our souls)*.

Antecedent: els radioaficionats: persones, individus aïllats. Aparegué aquest fenomen en una tecnologia ja madura en aquells anys. Aquest fenomen provocà la creació dels aparells artesanament, emissores caseres que permeten experimentar.

A partir de finals de 1920 (fi de la primera guerra mundial) apareix el *boom* de la ràdio com a mitjà de difusió de masses. L'efecte positiu va ser el de una maduració de la tecnologia; si no hi hagués hagut la guerra, segurament abans ja haguéssim parlat de la ràdio. Igualment va passar amb la televisió a la segona guerra mundial.

Primers passos de la radiodifusió:

- ♦ *Novembre de 1921*: Naixement de la primera emissora de ràdio (*broadcasting*, sembrar a l'aire). La emissora de *Pittsburg* (EEUU). L'embrió de la emissora, sense receptors.
- ♦ *1925/1926*: Tot el món desenvolupat coneix ja la radiodifusió. Existeix la creació d'un mercat d'emissores, la compra-venta. Apareix ja com a competència de la premsa de masses. Apareixen centenars d'emissores.
- ♦ *1927*: Ja es donen les deteccions de moltes emissores als EUA que donà un flux de programes ràdio-elèctrics.
- ♦ *Octubre de 1924*: A Barcelona, es funda la primera emissora de tot l'Estat espanyol.
- ♦ *1930*: A l'Estat espanyol ja és un mitjà considerable però no es pot comparar en els EUA i el Regne Unit.

Ràdio Comission

Assigna les freqüències d'emissió.

- Per ordenar l'imperi radiofònic
- Evitar les interferències
- També tindrà funcions segons els continguts

Aquest organisme perdura fins ara i arreu del món (organismes independents reguladors de la

ràdio i la TV).

1934 FCC (Federal Communication Commission)

Intervindrà en continguts i també tindrà potestat en la TV, ràdio i telecomunicacions diverses.

Aquests organismes són independents i van sorgir a tot el món. A tot Europa també, l'únic estat sense aquest consell és Espanya. Exemple: el Consell Audiovisual Català: atorga les llicències d'emissió.

Model nord-americà

- Iniciativa privada (empreses capitalistes).
- El govern intervé per posar ordre (amb paper indirecte en la indústria).
- Model empresarial organitzatiu: ràdio primer i després totes les lleis són equivalents a la TV.

SINDICATION:

Una emissora gran proporcionava programació a les emissores locals que estaven sindicades a la emissora mare. Diferència entre programació local i nacional. Les emissores grans contractaven les antenes per emetre al territori de la local.

Va ser bo per la ràdio nacional: als paquets que es venien amb la programació anava la publicitat que cobrava la seu central, llavors aconseguien tenir a tot el país, als primers homes veient el mateix. Exemples:

- EEUU: Tenen proliferació i després centralitzen.
- Espanya: Model radical.

Què és el que pretenien? Per què volien ensenyar la publicitat?

Es va crear *Network* que desemboca en creació de cadenes nacionals.

- Finançament a través de la publicitat (99%).
- Tipus de programació: busca la màxima audiència, caràcter popular, entreteniment, basats en gèneres que atreïen més públic, els *shows*. La idea és captar audiència a qualsevol preu.
- Caràcter competitiu dorsal al naixement al sistema. La lògica del *sindication* gènere *oligation*
- TV

– NBC (1^a) 1927

- ABC 1943
- FOX (80's)
- CBS (1^a) 1927

Causes del model de radiodifusió als EEUU

Factors socio-econòmics

Nivell de desenvolupament del capitalisme consumista (consum dels ciutadans) quan masses obreres adquireixen més poder adquisitiu. Això necessita la publicitat per estimular les necessitats.

Pressió de la indústria consumista i de la indústria elèctrica.

Factors socio-demogràfics

Degut a la dispersió demogràfica i la immigració (consumeixen i augmenta la informació).

Factors polítics

Escàs intervencionisme estatal.

Model europeu

El desenvolupament no és tan ràpid, ni tan massiu (lent i menys voluminós). Gairebé una lentitud en la consolidació diferent segons el país. El model pur és el Regne Unit.

Característiques:

Als primers anys van ser iniciatives privades, però en la seva evolució el govern creà monopolis públics de ràdio i TV (Des dels anys 20 fins a final de l'any 1945).

Causes

- ◊ Tradició
- ◊ Caràcter polític-militar (colonialisme). Els sistemes de comunicació són una eina militar i propagandística de cada potència (són unes noves armes ideològiques). Es produeix l'intervencionisme en tots els mitjans de masses *media o telecoms*.
- ◊ Caràcter segons la iniciativa privada, i davant tot el segle XX rebutjarà un organisme independent.
- ◊ Finançament: amb impostos dels ciutadans (cànon) servei de radiodifusió (única per a tots).
 - Tots aquells que tinguin TV o ràdio han de pagar aquest cànon (o quota per llogar). Ara: GB, Itàlia, França... Excepció: Espanya.

Programació:

Diferent als EEUU. Model paternalista, amb funció d'il·lustrador popular i persuasió ideològica (segons governs).

TV Europa: Informar, formar, entreteniment tutelar amb una certa tendència intel·lectualista.

La diferència de velocitat entre Europa i EEUU

L'any 1922 a Londres es crea la *British Broadcasting Company* com una de les primeres emissores de ràdio. A Espanya, l'any 1924 aparegué la primera emissora.

Tot i el naixement de les primeres emissores, el ritme era lent. Una vegada havent passat 3 o 4 anys, cap als anys 30; el model radiofònic és clau per entendre el patró televisiu posterior. Aquest patró el dirigeix el Regne Unit (BBC). S'arribà a una conclusió en que el model no era eficaç (1927). Buscaren una solució (Europa) més intervencionista de l'Estat i aquest fou el dirigent del sistema radiofònic. Passà a ser una empresa pública (*British Broadcasting Corporation*), aquest és el model que marcarà les pautes europees.

Trets característics del model europeu Vs. EUA

- ◇ La propietat pública: en oposició als EUA, radicalment diferent. La publicitat quedà marginada de la ràdio, el sistema de finançament (fins als 70/80) és directe. Cada família que compra un receptor de ràdio obté una llicència per sentir les emissores i paga una quota anual (cànon) per rebre programes i tenir un aparell radiofònic particular.
- ◇ Programació: Als EUA, el model de programació era populista (*shows, quizzes, esports,...*). El model europeu, el finançament el tenia assegurat, no hi ha ànim de lucre. L'audiència és considerava secundària (Europa, monopoli/EUA, oligopoli (competències)), la programació és de tipus educatiu, informatiu i propagandístic. Adoptà posteriorment el model nord-americà (als anys 70 i 80).

3. L'era audiovisual: naixement i expansió de la televisió

Model televisiu

Als anys 30 i 40, època daurada radiofònica. Cap als anys 50 amb l'aparició de la televisió, la ràdio quedà en segon pla. Als anys 60 (maduresa del mitjà televisiu).

Cap als anys 30 i 40, el *Star System*: sistema de *marketing* que aposta per determinades figures referents per les masses que fan que captin audiència i s'empraven per competència com a producte de consum massiu; icones per la societat.

Contraposició entre ràdio i premsa, com a competència en la publicitat. Als EUA, la ràdio es converteix en el principal enemic de la premsa alhora de captar recursos... La publicitat s'instaura de manera molt lenta (finals dels anys 60/70). Durant els anys 30 no hi ha cap tipus de limitació en l'àmbit publicitari. La premsa no pot competir amb la ràdio/televisió en la rapidesa de transmetre informació la premsa ha d'apostar per la valoració, redacció, opinió de la notícia; deixar de banda la rapidesa perquè s'encarreguen la ràdio i la TV.

Televisió

Tant en un costat com en l'altre de l'Atlàntic, la TV sorgirà després de la segona guerra mundial. Heretarà el model d'EEUU.

Inversió:

La historiografia ha identificat a l'escocès *Il Baird* que durant els anys 20 experimentarà un sistema d'emissió d'imatges a través de les ones *herzianes*. Als anys 30 es troben en una fase de prototip que encara no de difusió, perquè no tenen receptors. Posada en funcionament de la primera programació l'any 1936, amb la BBC de Londres (regular i estable) amb una graella de programació bastant precària...

- ◇ S'interromp a la segona guerra mundial perquè tot l'esforç tecnològic dels països que estan en guerra es centrarà en usos militars: ràdio, radar (sistema estratègic pels aliats). A tot el trasbals de la guerra va trasbalsar a tota la societat, i la indústria, el poder polític i tots els àmbits estaven centrats en el sistema bèl·lic.
- ◇ Tot això també apareix amb altres experiments televisius, per exemple a EEUU i Alemanya no hi ha una indústria desenvolupada d'aparells, i els que existeixen són molt cars. La programació és purament local, Londres.
- ◇ 1945, BBC torna a emissions regulars, als EEUU a partir de 1948 tindrà lloc un fenomen similar al de la ràdio als anys 20, que farà que a mitjans dels anys 50 la TV als EEUU serà un mitjà de comunicació modern.
- ◇ A Espanya tardarà una mica més a desenvolupar-se igual que la ràdio. Les cadenes

de ràdio són les que crearan les cadenes de TV imitant el model radiofònic.

- ◊ A Europa, la fragmentació política en una multitud d'estats va fer que tardés més, i cada país implantarà la TV a un ritme diferent.
- ◊ La BBC TV es convertirà en el model de referència a Europa des del punt de vista de la qualitat (de la programació, tema informar, formar i entretenir) i la separació de partits polítics, (per a que no estiguin al cantó de cap partit), pública.

Evolució del model espanyol (subnormal)

- ◊ Al 1956 el govern franquista crea TVE com a empresa governamental, una sola cadena inicialment. Del 56 al 59 només es pot veure a Madrid perquè no recollia una xarxa d'emissors que cobreixi i tot l'estat només tenia TV capitalista, madrilenya.
- ◊ 1959 comença la xarxa de repetidors. El primer lloc a Barcelona i a Saragossa. Finalitat: projecte del règim de crear una bicapitalitat televisiva.
- ◊ A Barcelona es van crear uns estudis de TV per crear programes que s'emetien per tot Espanya. No deixa de ser sorprenent per al règim franquista que ho deixin fer a Barcelona. Gràcies a això es faran hores clandestines *teatro catalan* que permetran que es faci programació per Catalunya en català.
- ◊ 1966, la creació de la segona cadena de TVE.
- ◊ Transmissió política democràcia efecte escàs sobre la TV. TVE, l'any 1980 serà igual a la dels anys 70; qui mana és el Director General que l'elegeix el govern (del seu partit polític).

Innovacions tècniques que han marcat el desenvolupament de la TV

- ◊ Inversió del magnetoscopi a EEUU, gravador de vídeo fins l'any 1956, la TV era en directe, només es podia gravar al cine, sistema car.
- ◊ Als anys 70, els equips ENG (*Electronic News Gatherine*) sistema de recollida electrònica audiovisual. Càmeres amb gravador incorporat. Anteriorment això dels sistemes de gravació eren molts i per descobrir un esdeveniment és necessitaven 5 o 6 persones.
- ◊ Aparició i desenvolupament dels satèl·lits l'any 1962, arran de les Olimpíades de Tokio. Permeten la retransmissió intercontinental en directe.
- ◊ La TV en color a mitjans dels anys 60. Es posen en marxa les tecnologies en color.
- ◊ TDT potser serà la revolucionària de totes.

A EEUU, el finançament, cada ciutadà paga un cànon per poder veure la televisió. Arribarà fins a 25.000 treballadors (ràdio i TV). Aquest cànon garanteix que també és independent en el cas dels ingressos perquè al no fer publicitat, no els hi poden fer xantatges sota l'amenaça de retirar la publicitat.

La manera de concretar aquesta programació en el model britànic ho van fer amb 2 canals: (el model de TV2 i C33, model molt imitat en les TV públiques europees).

- BBC 1 programes més populars: concursos, telediaris, ficció...
- BBC 2 programes més minoritaris: programes culturals, educatius i esports minoritaris.

Aquest model es desenvolupa als anys 60 Espanya 10 anys de retràs amb un plantejament menys agressiu, més cultural i seriosa i de qualitat.

A la majoria dels països europeus tenien programació televisiva a partir de les 13:30 fins les 00:00. Després hi havia la carta del ajust. Anys 70 als EEUU, TV matinal u anys 80, TV 24 hores. Europa fins als anys 90 sessió de 13:30 a 00:00.

Model europeu, anys 80

Crisi que acabarà conduint cap a una americanització de la TV. No va perdent totes les seves característiques però si s'ha agrupat molt. Exemple: passa d'una situació de monopoli a una d'oligopoli.

- ◇ En alguns països es produeix una privatització d'algunes cadenes d'espectació.
- ◇ La majoria de les cadenes públiques van anar deixant el cànon, incrementat la publicitat americanització: telesèries, *shows*, *reality shows*, esports... TV d'audiència massiva, de mala qualitat i amb un nivell ètic baix.
- ◇ Actualment les TV públiques europees han intentat mantenir uns valors ètics i de qualitat, que marca diferència pel que fa a les privades.

4. El món en imatges: cinema, fotoperiodisme, revistes il·lustrades i cartellisme.

La fotografia

- ◇ La fotografia com a tècnica és l'antecedent al cinema. Existeix una història artística i creativa, tant en la fotografia i el cinema.
- ◇ La fotografia, l'ús periodístic no arriba fins als inicis del segle XX. El principi tècnic de la creació de la fotografia és la impressió de la imatge a partir d'un procés foto-químic on la clau està en aplicar les substàncies químiques en un aparell (càmeres) per a imprimir les fotografies.
- ◇ L'any 1816 va quedar demostrat aquest procés, l'any 1824, la primera fotografia de tota la història per N.Niépce i *Daguerre*. Aquests van ser socis; Niépce fou el que va dissenyar el prototip i *Daguerre* qui la va explotar. La primera fotografia necessitava de 20/30 minuts, on el retratat havia de romandre immòbil per a que la fotografia sortís bé i; a part, en un lloc amb molta llum natural.

Limitacions:

- Cada fotografia era única perquè es reproduïa directament a la placa en positiu: impossibilitat de treure còpies.
- Gran mida de les màquines.
- ◇ A la segona meitat del segle XIX, això anà desapareixent. Als anys 10 de principis de segle XX, es va aconseguir una pel·lícula de fotografies amb la fotografia instantània (en pocs segons). Una reducció de la mida d'aquestes càmeres que permeté la portabilitat i l'ús d'aquestes en llum pobre (*flash*). L'era de la manipulació fotogràfica gràcies a l'aparició del *negatiu*. Als anys 20, 30 i 40 (anys d'or del fotoperiodisme). La primera guerra mundial posà un fre a l'avanç d'aquest, al 1918 formà les possibilitats en l'avanç de la fotografia.
- ◇ Introducció de la fotografia en la premsa sobre aquests anys. L'any 1880, a Nova York, es publicà la primera fotografia en un diari.
- ◇ Entre els anys 1860 i 1870 van aparèixer a Europa, unes revistes de gravats on apareixen fotografies. En la premsa diària era gairebé impossible. Això no s'aconseguí fins la creació del Sistema de foto-mecànica que consisteix en treure la intervenció de la planxa del gravat (treure la creació manual). Apareix la creació d'unes fotografies diàries per poder publicar a la premsa
- ◇ Als anys 50, la fotografia serà substituïda per la TV i el cinema, ja que sirà la competència directa i s'acabarà l'època daurada. Això no comportà la fi del fotoperiodisme sinó que es normalitzarà.
- ◇ Durant els anys 20 aparició de les marques de càmera: *Ermanox* i *Leica* (el 1925 i amb un ús massiu pel fotoperiodisme).

Període del 1920–1950. Època daurada del fotoperiodisme

- ◇ Ens trobem la gran presència de la fotografia diària com a ús expressiu i ornamental

com a document d'actualitat. Fa més atractiva la premsa i capta lectors menys il·lustrats. La fotografia o imatge és de comprensió universal.

- ◇ L'aparició i el gran èxit de les revistes gràfiques amb l'ús de la fotografia com a mitjà principal (Revistes, *magazines*). Té com a escenari l'Alemanya de la postguerra, en el marc de la República de *Weimar* que acabarà amb la pujada del nazisme l'any 1933. En l'aparició del cinema i TV es quedà en segon pla.
- ◇ Destaquem el *Berliner Illustrete* d'Erich Salomon i, a França la revista *Vu* que durà fins a finals dels anys 30 i a EUA dues publicacions: *Time* (1923) i *Life* (1936, amb un 90% de fotografies). Són els casos amb més èxit de les publicacions del fotoperiodisme.

A Catalunya i el marc espanyol

- ◇ A la ciutat de Barcelona, la més desenvolupada industrialment, econòmicament. Tenia el caràcter més desenvolupat de la premsa. Allí on es publiquen més diaris i més revistes. Els principals fotoperiodistes d'aquesta època són catalans: *A. Merletti* (una figura de finals del segle XIX, va treballar per diversos diaris i revistes a Barcelona. És conegut per fer l'única fotografia del procés Ferrer i Guàrdia a la Setmana Tràgica l'any 1909, feta d'incògnit sense *flash*).
- ◇ *Família Brangulí* (tres generacions). De l'estudi Brangulí com a marca.
- ◇ *Pérez de Rozas*, altra generació familiar de fotògrafs.
- ◇ *Agustí Centelles*: obra fotogràfica anterior al 1939. Perquè quan va tornar de l'exili, li va ser prohibit l'ús de la fotografia.
- ◇ *Robert Capa*: creador de la fotografia del milician caient a la guerra civil.
- ◇ **EL CINEMA**

- ◇ L'any 1815, amb els germans *Lumiere*, que van reunir tots els invents del segle XIX.
- ◇ Aplicació del cinema com a mitjà de comunicació del periodisme.
- ◇ L'any 1908, fins gairebé l'últim terç del segle XX on la televisió liquida el cinema informatiu (A Espanya el *NO-DO*). Aquest any es crea la primera productora anomenada *Pathé* a França, que es dedica al cinema informatiu.
- ◇ També *Gaumont* a França i les grans productores de Hollywood: la *major*, *columbia*, *paramount*, *centhury*, *FOX*... Eren (*cinema informatiu*): com unes telenotícies però filmats. Consistien en una filmació que agrupava entre 5 o 8 temes gravats cinematogràficament de temes d'actualitat amb una periodicitat setmanal que abans del 1927 era mut.
- ◇ S'explicava en rètols que narraven d'una manera molt sintètica el contingut de les imatges. A partir del 1927, es posarà la *veu en off* del narrador que s'acosta molt més al model actual.
- ◇ A partir del cinema sonor, apareix el noticiari que s'emet anteriorment del *film*, que duraven d'uns 10 a 15 minuts.
- ◇ L'aparició de la TV abolirà aquest cinema als anys 50 i cap a la dècada dels anys 60, la TV s'expandeix i el sistema cinematogràfic quedarà en segon pla; excepte a Espanya on el règim franquista només permetia projectar el *NO-DO*.

61

◇